

A Kóhelet (Prédikátor könyve) 3. fejezetében olvashatjuk: „Mindennek megvan az órája és minden dolognak a maga ideje az ég alatt.”

Csak hát mi is voltaképpen az idő? Szent Ágoston a Vallomásaiban közzétett emlékezetes válaszában erre úgy felelt, hogy ha nem kérdezik tőlem, mi az idő, akkor tudom. Ám ha kérdezik tőlem, akkor nem tudom.”

Az idő mibenlétére a legkielégítőbb feleletet talán a zsidóság képes megadni: az a nép, amely a most, vagyis az idő jelenében, az örök emlékezet voltjában és az örök várakozás eljövendőjében, vagyis az örökkévalóság feszültségében éli életét, s amely nép a történelem temporálisan feltárulkozó eseményein át kommunikál az Örökkévalóval.

A látogató nézi a műalkotásokat, s közben folyamatos auditív élményben részesül: az órák hangjának monoton kattogását hallja, amely pillanatról pillanatra figyelmeztet az idő kérlelhetetlen és visszafordíthatatlan múlására, a szakadatlan változásra, s arra a fausti hiábavalóságra, amely egy adott pillanatban, életünk legcsodásabb helyzetében, rettegve, félve az elmúlástól, legszívesebben megállítaná az időt. Az órák körbejárnak, mintegy manifesztálva az örökkévalóságot: a rendre önmagába záródó, ám megállás nélkül újra elkezdődő kör, amely a liturgikus év esztendőről esztendőre megisméltlődő rendjét eleveníti fel, persze nem azonos az örökkévalósággal, de leginkább emlékeztet rá.

A zsidóság, szemben a görögökkel, a rómaiakkal és megannyi más néppel, nem találkozik, nem találkozhat sosem face to face, színről színre az Istenével. A közös érintkezési pont az időben zajló történelem: ez az a terep, amelyen az Örökkévaló büntet vagy jutalmaz, megvon vagy beteljesít. Ám ugyanez a történelem az, amelyen a zsidóságnak – isteni kötelezettsége és megbízatása okán – folyamatosan tovább és messzebb kell látnia, hiszen ő kapta azt a rettentő és sokszor más népek gyűlöletét kiváltó feladatot, hogy figyelmeztesse a többi népet: ez a világ, ez a társadalom, ez a berendezkedés, amelyben épp élünk, hirdesse bár róla kegyetlen, cinikus zsarnok, hogy maga a Kánaán, vagy nagytudású filozófus, hogy elérkeztünk a történelem végéhez, íme a prosperáló demokrácia maga, avagy bimbózó és szárba szökkenő illiberalizmus, amely csak előre megy, sohasem hátra, nos ez a világ minden erőfeszítés és próbálkozás ellenére sem az, amelyre a zsidóság vár, s amely végezetül minden népnek, az egységes emberi fajnak közösen eljön: az örök béke birodalma, ahol a farkas és a bárány majdan együtt lakozik. Vagyis nincs megállás, a létező világok legjobbjának hirdetett állomás nem végállomás, tovább kell hajózni a végső kikötő felé.

Az órák ketyegnek: az egyik óra a bizonyosság két kőtábláját hordozza, rajta az örök törvénnyel, minden civilizáció alapelveivel, amelynek szövege még az emlékezet kövein is ott tükröződik. Óra, vagyis a kontinuos mozgás és változás komplex

mutatója, egyben jelrendszere, amely egy klasszikus, görög-római timpanonban záródik, benne a tetragrammaton jelével, a jod, hé, váv, hé kimondhatatlan négy betűjével, amely a hájá (volt), hove (van) és jihje (lesz) szavak kezdőbetűiként a végtelent, magát az Örökkévalót közvetítik. A másik óra, amely a történelem rekvizitumait tárja a szemünk elé: a homokórák lepergett homokja, akár a sivatag tárgyi emlékeket megőrző jótékony materiája a história anyagi-tárgyi forrásaiba enged bepillantást, jeleként egy egykor volt, de mára véglegesen eltűnt és visszaállíthatatlan világnak. Aztán a nagypapa órája, személyes szövegekkel, a privát szféra minden rejtelmes csodájával: de ez is elmúlt már, nincs többé, s a textusok csupán foszlányai egy valaha volt életnek és teljességnek.

Töredezett itt minden, az idő természetességéből és az elhülyítő felejtésből, avagy az ember pusztításvágyából meredező jelek és romok, sehol teljesség, sehol bizonyosság, az elmúlás, a vég, a rendelt sors és a gyilkos végzet ütemszerű, megállíthatatlan és visszafordíthatatlan kattogása keretezi a láthatóvá és halhatóvá tett időt és teret.

De van-e még kívül és van-e még bévül? Minden kapu az elválasztás, az odakint és az idebent kettősségének manifesztációja, legyen az akár a biblikus törvények, akár a karkai törvények rettentő kapuja. Van-e élet a törvények kapuján kívül, s lehet-e élni a törvények kapuján belül? És mint a gettó kapuja: egyszerre a kizárás, az elkülönítés, a félelmetes, démonikus ellenségnek történő kinyilvánítás gesztusa és egyszerre a bezárkózás, az összehúzóda próbálkozó megőrzés és életben maradás egyetlen lehetősége. A hármaskapu fájdalmas és kegyetlen iróniája: a középkori gótikus katedrálisok büszke és ragyogó hármassága, a szent Trinitas tökéletességének házáat jelző hármaskapuzat, amely emitt, töredezettségében, egyszerre égnek meredező szurony és ellőtt lábakat pótló, mankókon bicegő szármalmas, sérült invalidus: a Soá örök mementója.

Ifj. Szlávics László következetes zsidó művész. Zsidóságát nem valamifajta (vélt vagy valós, számomra mindez teljesen érdektelen) „kevert fajúsága” adja, hanem tudatos elkötelezettsége és intellektusa: a figuratív kiábrázolás biblikus tilalmát szigorúan szem előtt tartva („Ne csinálj magadnak faragott képet, vagy hasonmást arról, ami fent van az égben, vagy lent a földön vagy a vizekben a föld alatt” (2Mózes 20,4) nem embereket ábrázol, nem a figurativitásra törekszik, hanem épp ellenkezőleg: a dolgokat lelkesíti át. Nem dehumanizál, hanem humanizálja a tárgyakat. A fényképezőgép lencséje nem optikai eszköz, hanem a fényképész fürkésző-fókuszáló szeme; a gép nem a camera obscura modern technikai örököse, hanem a haditudósító fényképésznek a gyilkos háborúban elpusztított, akna szaggatta csonka testmaradványa.

S a kétszer hármaskapuzat: egyfelől a szolgaság házából való megmenekülés csodás szabadsága, a szétnyíló és megóvó tenger leheletnyi finom karcolatával, hiszen a

szabadulás majd a Szinaj-hegyi törvényadás nagyszerű pillanatában teljesedik be, ugyanis a törvényt – sose feledjük – a rabszolga csak elszenvedheti, egyedül a szabaddá vált nép szabad gyermeke képes szabad akaratára és autonómiájára támaszkodva betölteni azt, nagykorúságának és felelősségének is ezzel adva méltóságot. Másfelől a lassan eléggő és pernyévé foszló héber textussal, civilizációnk közös örökségének nyomaival, a szögesdrótot idéző durva vasalással, a halálgyárak üzemszerű rendeltetésére emlékeztető halvány vérfolttal, a világ el-eltünedező borzalmas látványával, a teljes megsemmisülés kozmikus reménytelenségével, a Soá emlékezetével.

És a művész csendes, roppant elegáns, ám egyértelmű vallomásával, a Triptichonnal: a héber szövegek, nevezzük nevén őket, a nyugati, vagy európai, vagy zsidó-keresztény civilizáció közös alapszövegeivel, minden egyes betű finoman rajzos eleganciájával és roppant tudást magába foglaló lényegiségével, mindez triptichonba, szárnyas oltár képébe illesztve. Mert ha még van vagy lenne szándékunk életben tartani ezt az egyszerre közel hatezer és kétezer éves világot, akkor jobb, ha tudatosítjuk végre: mindegyikünkben, legyünk zsidók vagy keresztények, egyszerre ott van a másik, hiába fürösztjük önmagunkban, csak másban moshatjuk meg arcunkat: egyszerre tartozunk a közel hatezer év és egyszerre a kétezer év kultúrájába, vagyis egyszerre vagyunk – tetszik, nem tetszik – zsidók és keresztények, s ha bármelyiket megtagadjuk, önmagunkat, s önmagunkon át létező világunkat utasítjuk el.

Mi hozzuk hát el az örök Kaddis idejét, a gyász végeérhetetlen kilátását, s – Kertész Imrével szólva – az egész civilizációnkra rávetülő hosszú, sötét árnyékot?

Jiszgádál vöjiskadás sömé rábó!

A kérdés az, hogy meddig hallgathatjuk még óráink ketyegését?

Gábor György